

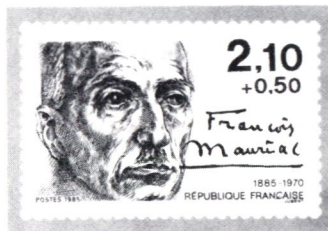
SAMLA MOTIV

av Olle Bandh

Olle Bandh är född 1949. Arbetar som mellanstadielärare. Sedan 1976 bibliotekarie och vice sekreterare i Riksföreningen Svenska Motivsamlare SMS. Är dessutom vice ordförande i Varbergs Frimärksklubb.

1986 firade Riksföreningen Svenska Motivsamlare SMS sitt 25-årsjubileum. I samband med detta har Postmuseum under vintern 86/87 anordnat en smakfull utställning under rubriken »Samla Motiv». 12 SMS-medlemmar ställde här ut delar av sina samlingar med publiken som jury.

Ett av utställningens ändamål var naturligtvis att öka intresset för att samla motiv. Denna artikel har samma mål, dvs att få »traditionella» samlare att upptäcka motivsamlandets glädje. Det betyder inte att man måste bli en renlärig motivfilatelist och uppge sina gamla domäner. Istället kan motivsamlandet bli ett trevligt komplement till tidigare samlingsområden.

VAD ÄR EN MOTIVSAMLING?

Motivsamlaren söker frimärken och annat filatelistiskt material med något gemensamt motiv eller tema. Om objekten kommer från Sverige, Argentina eller Kenya är av mindre intresse. Motivet är det viktiga.

En motivsamlare kan naturligtvis lägga upp sin samling helt efter eget huvud. Den internationella filatelistorganisationen FIP har dock givit ut råd och regler om hur man kan utforma sin samling. Dessa regler gäller vid bedömda utställningar. Även om man inte har planer på att ställa ut sin samling, är de mycket användbara också för nybörjare.

Under de senaste åren har motivsamlingar delats upp i två typer, tematiska och dokumentariska. 1988 beräknar man dock att ta i bruk ett nytt motivreglemente med endast en typ av motivsamlingar. Det tematiska samlandet ligger då som grund. Tematik innebär att samlingen beskriver en verksamhet (t ex brandbekämpning) eller en utveckling («Medicinens historia»). Det är viktigt att man får system, en röd tråd, i uppläggningsen. Mycket förenklat kan man säga att samlingen blir en berättelse.

VAL AV TEMA

För flertalet motivsamlare är valet av tema inget problem. Man har ofta något specialintresse utöver filatelin, och valet blir därför naturligt. Musikälskaren väljer »Kompositörer» eller »Musikinstrument», den idrottsintresserade »Olympiska Spel» eller »Skidsport». Yrket påverkar också ämnesvalet. Chauffören samlar »Motorfordon», veterinären »Veterinärmedicin».

På senare år har man upptäckt det intressanta med att samla tidsperioder. »Rubens och hans tid» visar inte bara konstverk av den berömda målaren utan också historia, arkitektur, geografiska upptäckter m m från konstnärens livstid. Ett sådant ämne kräver dock omfattande förstudier.

Väljer man ett ämne utan att ha specialkunskaper, bör man studera noga innan man gör någon större satsning på att skaffa material. Risken är annars stor att intresset så småningom avtar.

OMFATTNINGEN AV TEMAT

I motivsamlandets barndom var ämnen som »Sport», »Konst», »Djur» de vanliga. Med det rikliga utbud av material som idag finns, är sådana samlingsområden nu alltför stora.

Man måste alltså begränsa sitt område. Sportsamlaren kan välja en eller ett par idrottsgrenar. Konstsamlaren nöjer sig med någon epok, typ »Impressionisterna», eller kanske enbart en av de större konstnärerna. Det är bättre att börja med ett mindre samlingsområde och så småningom kanske utöka.

HUR BEARBETAR JAG SAMLINGEN?

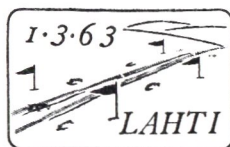
Frimärken, stämplar och övrigt material utgör i sig ingen *samling*. En författare till en bok om konsthistoria presenterar inte stilar, konstverk och konstnärer huller om buller utan ordnar det hela efter något logiskt system.

Detsamma gäller för motivsamlaren.

För att det ska bli en samling, måste materialet ordnas upp efter någon plan. Denna kan i början vara enkel. Samlar man t ex »Längdåkning på skidor», kan den första planen bestå av följande rubiker:

1. Skidhistoria	4. Skidteknik	7. Tävlingar
2. Spåret	5. Tävlingsdistanser	8. Motionsåkning
3. Utrustning	6. Stafett	

Man ordnar upp sitt material efter dessa rubriker. Detaljtexter skrivs på varje blad.

Så småningom skaffar man sig mer material, och då är det dags att göra en ny montering. Eftersom samlingen vuxit, kan man utöka planen och göra den mer detaljrik. T ex kan rubriken »Skidteknik» delas upp i under-rubrikerna 4a/Diagonalåkning, 4b/Stakning, 4c/Skridskoåkning. Likadant kan man göra med flera av de övriga rubrikerna.

Uppdelningen i underrubriker får dock inte gå till överdrift. Man måste ju också ha material att visa till varje rubrik.

»Fåglar» är troligen det vanligaste motivsamlingsområdet i vårt land idag. De flesta samlare sätter då upp sina objekt dokumentariskt efter de olika fågelarterna. För att få in tematik kan man först döpa om samlingen till »Ornitologi» och utöka rubrikerna med t ex: Ornitologer och forskare, Fågelns utvecklingshistoria, Kroppsbyggnaden, Beteendet, Uppfödandet av ungar, Fågelskydd, Fågeln i människans tjänst. Andra exempel på avsnitt är: Fåglar som symboler (fredsduvan, den kloka ugglan), Fåglar i vapen (USA:s vita örn, stadsvapen), Fågeln i människans ögon (den tjuvaktiga skatan, den dumma gåsen). Här finns ytterligare spelrum för fantasin.

MONTERING

För landsamlingar finns det ju i handeln förtryckta album att köpa för dyra pengar. Motivsamlare har inte denna service, och det ska vi kanske vara glada för. Nu får vi ju tillfälle att montera vår samling efter eget huvud.

Till en början samlar man sitt material i insticksalbum, Visirblad eller liknande. I detta stadium stannar nog tyvärr de flesta samlingar. Vill man gå vidare, är montering på egna blad nästa steg. För de samlare som vill ställa ut sin samling är detta steg ett måste.

Hur man monterar är naturligtvis en smaksak. De flesta använder vita blad i format A 4. Både SMS och SFF har givit ut handledningar om montering, vilka finns att köpa. Därför går jag inte in i detalj på själva monterings tekniken.

MATERIALET I MOTIVSAMLINGEN

De första motivsamlingarna uppstod när några samlare upptäckte att de med hjälp av frimärkenas motiv kunde beskriva ett tema av något slag. Så småningom kom även annat filatelistiskt material med. Om man idag studerar motivsamlingarna på en internationell utställning, finner man att brev, stämplor och helsaker dominerar.

Frimärken

Som nybörjare är det dock frimärken man samlar i första hand. De flesta frimärken utgör inget problem, men man bör dock se upp för »icke önskvärda utgåvor». Många länder, framför allt i tredje världen, vräker ut frimärken utan något som helst samband med landet i fråga. Skidåkare från Centralafrikanska Republiken eller en serie »Rubens» från Paraguay kan man alltså undvara. Ofta är dessa märken dyra i inköp, och man kan använda sina surt förvärvade slantar på ett bättre sätt. Dessa oönskade utgåvor finns oftast medtagna i frimärksskatalogerna och några »svarta listor» över dem är omöjligt att göra. Varje samlare får lita till sitt eget omdöme. Den bästa regeln att följa är att frimärkena ska ha ett samband med utgivarlandet. Moderna otandade frimärken ska man också undvika.

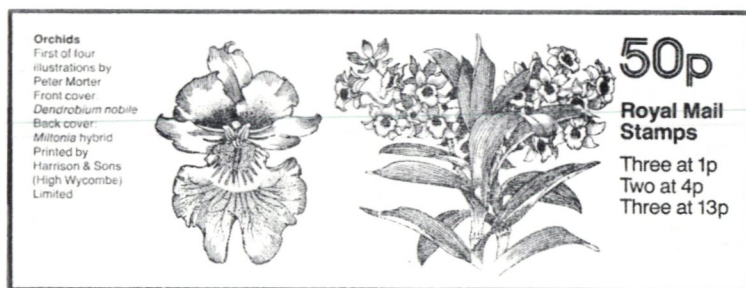

Några »icke önskvärda utgåvor».

Oönskade utgåvor i en utställning ger poängavdrag. För den majoritet som inte ställer ut gäller naturligtvis full frihet att samla vad man vill. Det är dock nästan omöjligt att sälja en samling full med dessa utgåvor.

Till frimärken räknas naturligtvis även block, tjänstefrimärken, militärfrimärken m m, om de varit avsedda för postal användning. Även lokalpostmärken, typ »Kalmar Lokalpost» eller Norsk Bypost, hör hemma i motivsamlingen.

Här bör man dock vara försiktig med utgåvor från fantasiländer eller obebodda skotska öar. I Sverige har vi ju ISÖ-utgåvorna som ett dåligt exempel.

Med Sverige i spetsen har frimärkshäften blivit allt vanligare. Ofta visar häftesomslaget ett intressant motiv, och detta omslag har sin plats i samlingen. Låt dock frimärkena sitta kvar i häftet.

Julmärken, välgörenhetsmärken, stämpelmärken m m kan man ju samla vid sidan om sin motivsamling. Utställare får dock poängavdrag om sådana märken finns med.

De flesta motivsamlare väljer ostämplade märken, då motivet syns bättre. Ostämplat är oftast lättare att anskaffa men också dyrare. Ungdomar samlar därför ofta stämplade märken av ekonomiska skäl. Att blanda stämplat och ostämplat är inte att rekommendera.

STÄMPLAR

Många motivsamlare nöjer sig med att enbart samla frimärken och tycker att det här med stämplat är alltför svårt och besvärligt. Har man en gång börjat ta med stämplat får man snabbt en annan uppfattning. Man upptäcker nu den verkliga tjusningen med motivsamlandet.

Stämplat är svårare att få tag på jämfört med frimärken, men varje nyförvärf är desto roligare. Inte sällan är de också billiga, med undantag för äldre och sällsynta objekt. De visar också ofta motiv som inte förekommer på frimärken.

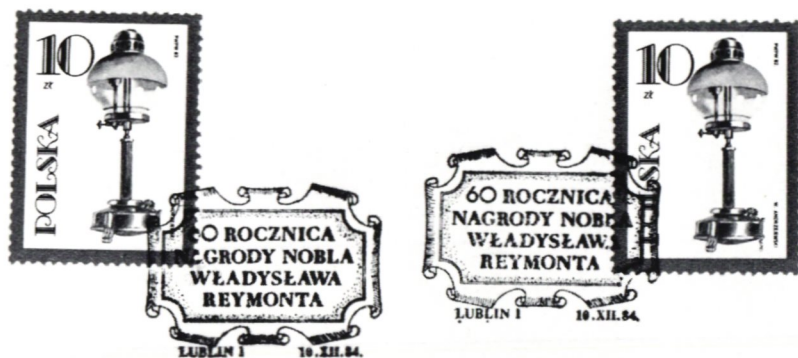

Minnespoststämplat

är den vanligaste stämplatstypen i motivsamlingen. De används under kortare tid vid något speciellt arrangemang (utställning, idrottstävling o dyl).

Ortsstämplat med reklam

används flitigt i många länder, t ex Väst-Tyskland och Frankrike. Här har motivsamlaren en utsynlig källa att ösa ur. Stämplaterna fungerar som ordinarie ortsstämplat och används under en längre tid, ibland flera år. De innehåller oftast turistreklam och har ibland intressanta och ovanliga motiv.

Tadeusz Pustówka

skr. poczt. 506

30-960 K r a k ó w

Minnespoststämpel »Reymonts nobelpris 60 år»

MOLIETS ET MAA 5 - 8 - 86

Konventionella ortsstämplat

kan i vissa fall försvara sin plats i en motivsamling. Man kan i en samling »Broar» illustrera hur namn som Broby och Cambridge m fl har sitt ursprung i en där befintlig bro. Mytologisamlarna kan finna många orter i norra Europa, vars namn kan härledas till gamla asagudar. Inget bör dock tas för givet. En noggrann forskning i ortsnamnsarkiven är nödvändig.

Frankostämplat

blir allt vanligare bland företag och myndigheter. Ofta förekommer bredvid datum- och valörstämpeln någon form av reklam, vilken kan passas in i samlingen. Samlar man t ex motorfordon, finns här en enorm mängd frankostämplat som är användbara. De bör dock användas med måtta.

Sidostämplat

har ibland använts postalt på försändelser för att ge speciella upplysningar till adressaten. Ett gammalt brev med stämpel om att brevet desinficerats är mums för medicinsamlaren.

Privata sidostämplat är som sagt privata och bör tas med en mycket stor nypa salt.

Förstadagsstämplat

med något motiv i stämpeln används på samma sätt som minnespoststämplat. Innehåller stämpeln enbart texten »Förstadagsbrev» (First Day Cover, Premier Jour) finns det ingen anledning att ha med brevet. Då kan man lika gärna använda det lösa frimärket. Stämpeln ger ju ingen extra information.

Visar man stämplat på hela försändelser, ska dessa ha en adress. Felaktigt porto är ett minus.

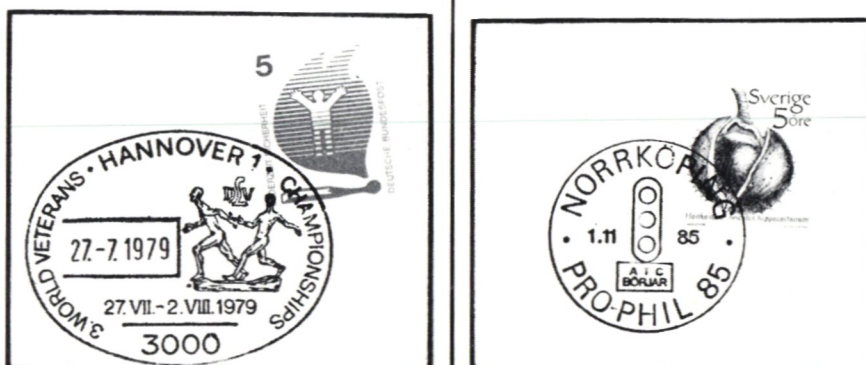
Man kan också »snitta» kuvertet, alltså klippa ut stämpel och frimärke. Man sparar då plats på albumsbladet och kan visa fler objekt. Detta kan vara lämpligt när det gäller nya stämplat. Att snitta ett äldre brev av god kvalitet är dock knappast att rekommendera. Snitta med måtta och ha ej med alltför många sådana stämplat.

Ibland kan man finna stämplat på underfrankerade kort, där frimärket har en mycket låg valör. Dessa bör man alltid snitta, då så låga porton knappast existerar (undantaget DDR).

Den som inte vill klippa sönder kuvertet, kan göra två vinkelräta skåror i albumsbladet och sticka in kuvertet från albumsbladets baksida. Då syns endast märke och stämpel. Resten göms på baksidan av bladet.

Utmärkt FDC. Motivriktig stämpel, adress, rätt porto, ingen illustration på kuvertet.

»Snittade» stämplar

FDC och minnespoststämplor har ibland illustrerade kuvert. En del samlare tycker att dessa är dekorativa, andra finner dem enbart pråliga. Illustrationerna har ingen postal funktion, och därför är sådana kuvert inte godkända enligt FIP-reglerna. Utställare bör alltså utesluta dem, alternativt snitta kuvertet.

HELSEAKER

är en trevlig ingrediens i motivsamlingen. Definitionen på en helsak är »Ett postalt dokument med påtryckt värdetecken».

De vanligaste formerna av helsaker är

Kuvert (Postbrev)

Aerogram

Postkort

Kuvert

Helsaker i form av kuvert förekommer i hela världen. Ibland har värdetecknet ett motiv som är intressant för motivsammlaren. En annan typ är kuvert med sidobild. Bl a har Sovjetunionen givit ut en stor mängd olika kuvert av denna sort. Dessa bör användas med måtta. Tapetsera inte samlingen med dem.

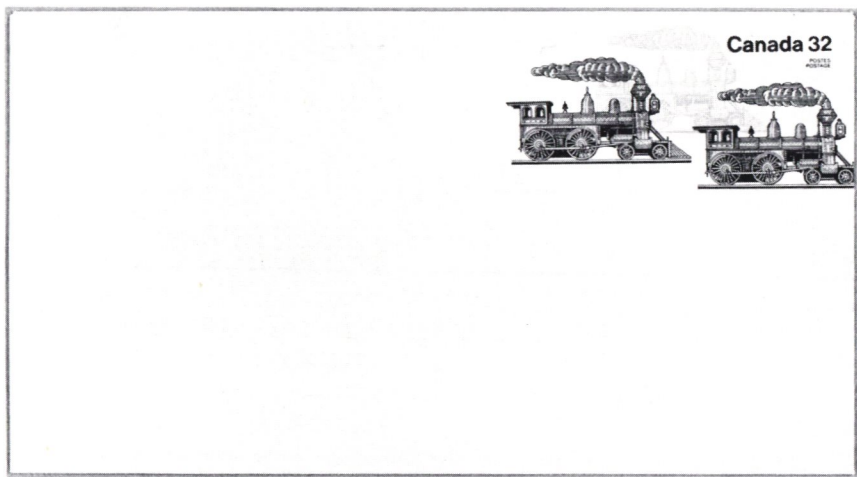
Aerogram

befordras med flyg över hela världen för ordinarie utlandsporto, gällande för ytpost. Postverken har därför ibland tagit fram speciella helsaker, gjorda av extra tunt papper som kan vikas ihop. Även tunna kuvert (Air letter) ges ut. Aerogramen visar oftast något flygmotiv i valörstämpeln, men även andra motiv samt sidomotiv förekommer.

Postkorten

är de vanligaste helsakerna. Även här kan såväl värdetecknet som sidomotivet vara användbart.

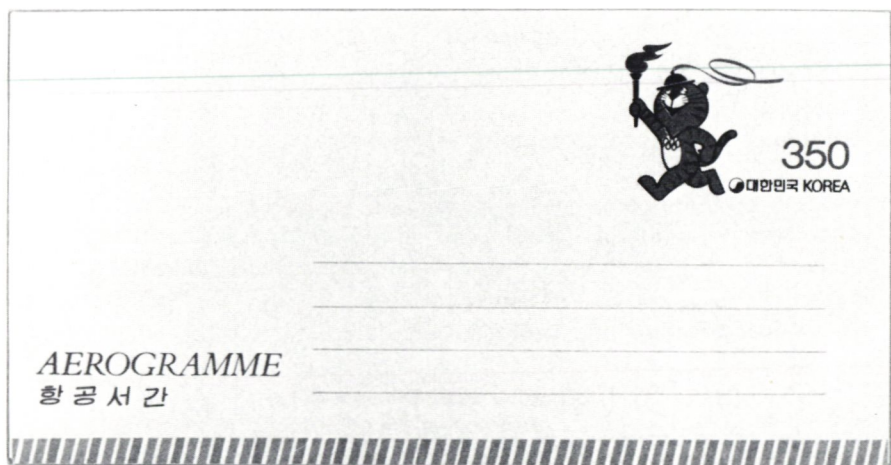
I Mellaneuropa är dessa postkort mycket vanliga och en viss ransonering i användandet är även här att rekommendera, om man ska ställa ut.

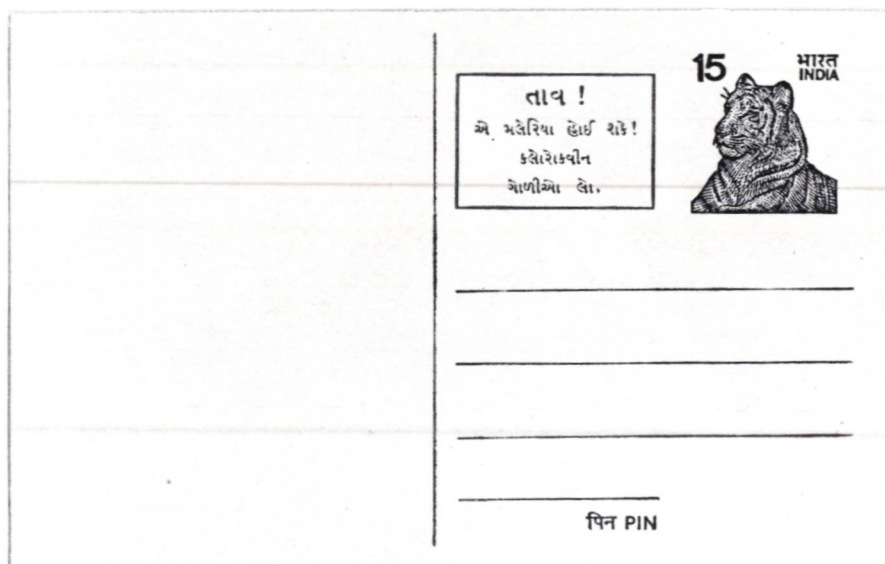

Del av helsakskuvert med motiv i värdetecknet. OBS! Helsaker får inte snittas.

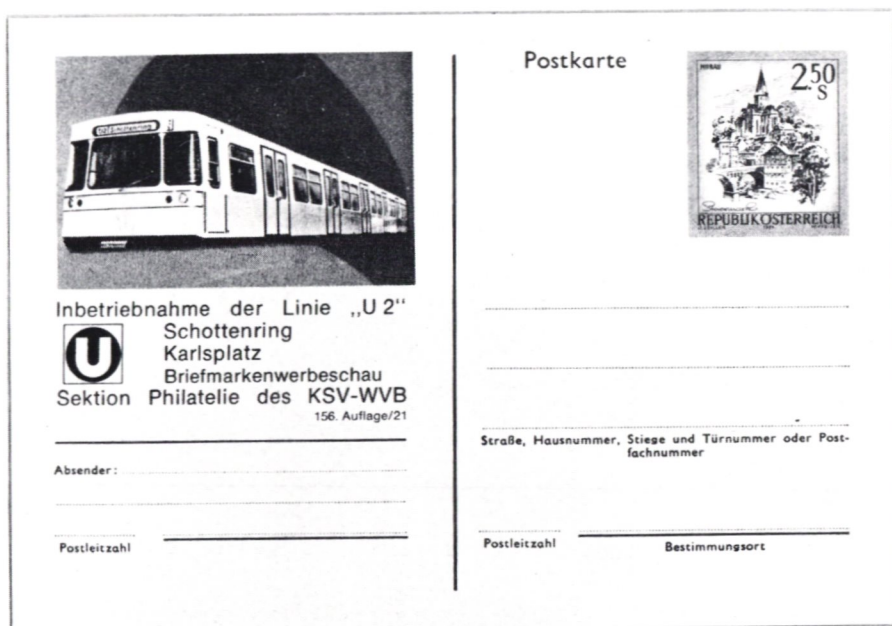

»Karlsson på taket» är populär i Sovjetunionen

Postkortshelsak med motiv i värdetecknet.

Postkort med sidomotiv

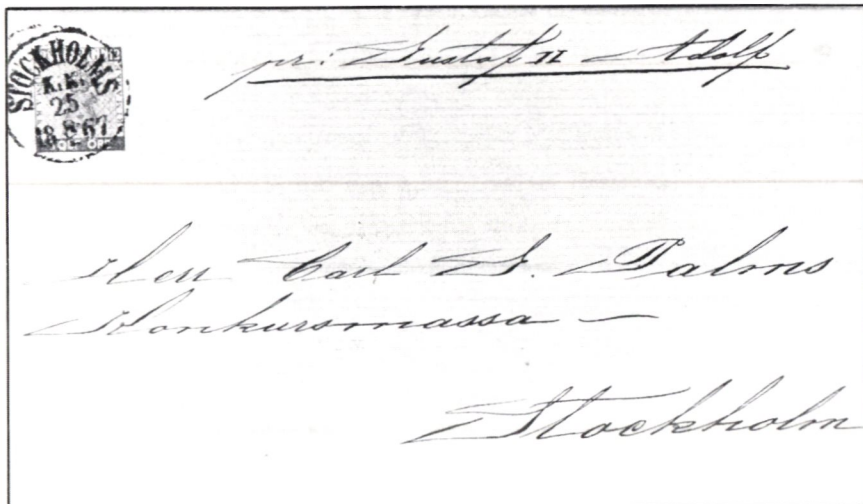
BREV

Att använda vanliga bruksbrev i motivsamlingen, gärna rek- eller ass-brev, har på kontinenten blivit allt vanligare. Detta som ett sätt att göra vanliga billigare frimärken lite sällsyntare. Frimärket på brevet ersätter alltså det lösa märket. De mer avancerade samlarna vill gärna ha även dyra frimärken på hela försändelser i en strävan efter rariteter.

Äldre brev med postala anteckningar, t ex »pr Gustav II Adolf» (ångbåtspost med ångaren G II A) finner man ibland i motivsamlingar. Musik-samlaren har med brev från eller till berömda kompositörer. Dessa objekt bör användas ganska sparsamt och endast om de tillför temat något väsentligt. Brevinnehåll har ingen postal funktion och ska därför undvikas. Man kan heller inte illustrera en händelse genom att visa en ordinär poststämpel från orten i fråga, inte ens om datum råkar stämma överens.

Bruksbrev VM i fotboll

ATT STÄLLA UT

De flesta motivsamlare nöjer sig med att samla sitt motiv för eget nöje och planerar inte att ställa ut sin samling. Då har man naturligtvis full frihet att lägga upp samlingen efter eget huvud.

De som någon gång i framtiden har en än så liten tanke på att ställa ut, bör redan från början försöka samla efter de reglementen som finns och efter vilka juryn gör sina bedömningar. De viktigaste av dessa regler har jag här tagit upp.

Också icke-utställaren får troligen en bättre och trevligare samling, om reglerna i huvudsak följs. Dessa har ju inget självändamål, utan de bygger på andra samlares tidigare erfarenheter.

De nya nåklassen på nationella utställningar har medfört att även färskare och mindre avancerade samlingar kan vara med för bedömning. För motivsamlaren är denna klass speciellt lämpad, eftersom de ofta har lättare för att »komma till skott» och få sina samlingar monterade.

SMS

Riksföreningen Svenska Motivsamlare (SMS) är en riksförening inom SFF och har existerat i 25 år. F n har föreningen c:a 675 medlemmar, och medlemsutvecklingen har under senaste året varit mycket positiv. Det finns dock naturligtvis plats för fler intresserade. SMS sekreterare Bengt Bengtsson, Orrevägen 7, 432 00 Varberg sänder ytterligare information.